

Р. Мотульський,

директор Національної бібліотеки Білорусі, д-р пед. наук, професор

Концептуальні та організаційно-правові засади спорудження нової будівлі Національної бібліотеки Білорусі

Висвітлено концептуальні та організаційно-правові засади спорудження нової будівлі Національної бібліотеки Білорусі з метою успішного виконання нею завдань багатофункціональної установи, спрямованої на задоволення інформаційних і соціокультурних потреб громадян.

Високі технології, на яких базується розвиток усіх галузей науки, промисловості, сільського господарства і соціальної сфери, є найбільш ефективним засобом досягнення високого рівня добробуту суспільства. Володіння інформацією і її ефективне використання – головна конкурентна перевага як для кожної країни, так і окремого суб'єкта господарювання. Домігшись успіхів у побудові високотехнологічної, конкурентоспроможної економіки, Республіка Білорусь може стати геополітичним лідером на пострадянському просторі. Для досягнення цієї мети країні необхідний потужний інформаційний центр, спроможний задовольняти різноманітні потреби користувачів в умовах мінливого зовнішнього і внутрішнього середовища.

Національна бібліотека Білорусі, як і багато найбільших бібліотек світу, давно відчувала потребу в новій будівлі. Комплекс будівель, споруджених у 1930-х роках з подальшим розвитком у 1960-х роках, а також переустаткованих під потреби бібліотеки наприкінці 1980-х – початку 1990-х років, був не

в змозі задовольнити зрослі потреби суспільства в галузі бібліотечно-інформаційного обслуговування населення. Починаючи з 1970-х років бібліотеці гостро не вистачало приміщень для розміщення фонду й обслуговування користувачів. Обмеженість комплексу старих будівель особливо стала виявлятися з початку 1990-х років. Розвиток автоматизації і комп'ютеризації бібліотечних процесів потребував реорганізації структури бібліотеки, її технологічного переоснащення. Неможливість виконання цих вимог в умовах комплексу старих, розосереджених по всьому місту будівель була очевидною.

Ідея спорудження нової будівлі бібліотеки виникла ще на початку 1980-х років, проте через низку причин реалізувати її у XX столітті не вдалося. З огляду на зросту значущість інформації як глобального ресурсу розвитку суспільства і роль Національної бібліотеки в розвитку суспільства Президент Республіки Білорусь О. Г. Лукашенко 7 березня 2002 р. прийняв рішення про спорудження нової будівлі Національної бібліотеки Білорусі. Це

зумовило особливий статус і підвищену увагу громадськості республіки до бібліотеки як найважливішого елемента інформаційної інфраструктури країни, а спорудження нової будівлі НББ було визнано загальнонаціональним будівництвом.

Спорудження нової будівлі зумовило переосмислення ролі національної бібліотеки в сучасному суспільстві, конкретизацію її мети і завдань. З огляду на особливості сучасного суспільного розвитку і роль інформації у формуванні ціннісних орієнтирів, матеріального добробуту і соціальної гармонії суспільства сучасна бібліотека має бути не тільки сховищем різноманітних видів документів, що забезпечує до них доступ користувачів, але і місцем спілкування і дозвілля, центром зустрічей відвідувачів, що належать до різноманітних соціальних груп, із представниками наукової і творчої інтелігенції, політичної еліти суспільства.

Національна бібліотека Білорусі – головна бібліотека країни, методичний і координаційний центр для бібліотек країни, член світового бібліотечно-інформаційного співтовариства, на який покладено відповідальність за формування бібліотечного фонду національного документа і забезпечення задоволення інформаційних потреб користувачів. Тому вона забезпечує збирання і збереження національних і найбільш значущих зарубіжних документів і на їх основі задовольняє інформаційні потреби користувачів як у традиційному, так і в електронному режимі. Бібліотека має бути національним сховищем традиційних документів і інформаційним порталом, що організовує за допомогою комп'ютерних мереж доступ громадян республіки до національних і світових інформаційних ресурсів, а також доступ зарубіжних громадян до інформації про Білорусь. НББ покликана стати базовою ланкою інтеграції країни у загальносвітові інформаційні, інноваційні і культурні процеси, надійним інструментом забезпечення інформаційної безпеки і формування світогляду нашого суспільства. Крім різноманітних видів діяльності, пов'язаних із задоволенням інформаційних потреб, НББ повинна також виконувати місію соціокультурного центру, пропонуючи своїм відвідувачам широкий спектр послуг у цій сфері.

Метою спорудження нової будівлі НББ було створення унікального архітектурно-будівельного і програмно-технічного комплексу, спрямованого на задоволення інформаційних і соціокультурних потреб користувачів.

Для досягнення даної мети було необхідно:

- визначити нормативно-правові засади функціонування НББ як республіканського інформацій-

ного і соціокультурного центру, її статус, функції, структуру й основні напрями діяльності;

- створити матеріально-технічну базу, що відповідає новим завданням НББ;
- оптимізувати систему формування інформаційних ресурсів і обслуговування користувачів з урахуванням нових функцій НББ як республіканського інформаційного і соціокультурного центру;
- визначити пріоритетні напрями науково-дослідної діяльності і міжнародного співробітництва НББ;
- визначити фінансово-економічні основи діяльності НББ і її кадрове забезпечення.

Забезпечити реалізацію такого грандіозного проекту, яким було спорудження нової будівлі НББ, було неможливо в рамках раніше прийнятих традиційних методів. Тому при організації роботи з проектування і спорудження будівлі як основний було застосовано системний підхід. Аналіз проекту з позиції системного підходу дав змогу виділити в ньому такі підсистеми: будівельний, інженерний, технологічний, дизайн і соціальний проекти. Кожну з названих підсистем можна розглядати як самостійний проект. Водночас усі вони перебували в тісному взаємозв'язку, і жодний із них не зміг би бути здійсненим без урахування цілей і результатів реалізації інших проектів.

Мета будівельного проекту – зведення архітектурного комплексу відповідно до заданих техніко-економічних параметрів.

Метою інженерного проекту є насичення будівлі необхідними інженерними системами життєзабезпечення (енерго-, тепло-, водопостачання тощо), безпеки (пожежогасіння, сигналізації тощо) і забезпечення їх взаємодії.

Мета технологічного проекту – створення комплексу інформаційно-технологічних систем, що забезпечує виконання всіх бібліотечно-інформаційних технологічних процесів і операцій НББ.

Метою дизайн-проекту було зовнішнє і внутрішнє оформлення НББ у єдиному стилі. Дизайнерські рішення були спрямовані на досягнення єдності технологічного і естетичного образу нової будівлі НББ.

Мета соціального проекту – створення сприятливих і комфортних умов для задоволення виробничих, дозвільних і творчих потреб користувачів НББ і її персоналу.

Правові підстави спорудження нової будівлі бібліотеки були закладені Указом Президента Республіки Білорусь О. Г. Лукашенка «Про споруд-

дження будівлі державної установи «Національна бібліотека Білорусі» № 153 від 7 березня 2002 р. Положення, викладені в Указі Президента, набули подальшого розвитку у Постанові Ради Міністрів Республіки Білорусь «Про затвердження концепції створення Республіканського інформаційного і соціокультурного центру на базі споруджуваної будівлі державної установи «Національна бібліотека Білорусі» № 555, прийнятій 26 травня 2005 р.

Керуючись положеннями цих документів, співробітники бібліотеки розробили концепції розвитку НББ за відповідними напрямками діяльності:

- Концепція формування інформаційних ресурсів Національної бібліотеки Білорусі;
- Концепція організації бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів Національної бібліотеки Білорусі;
- Концепція створення соціокультурного центру на базі споруджуваної будівлі Національної бібліотеки Білорусі;
- Концепція художнього оформлення будівлі Національної бібліотеки Білорусі.

На основі перерахованих вище концепцій були розроблені довгострокові програми і плани-графіки, спрямовані на втілення в життя теоретико-методологічних ідей і правових норм.

Робота зі спорудження будівлі розпочалася зі створення необхідних організаційних структур, які забезпечують проведення будівельних робіт. Були визначені замовник будівництва, генеральний проектувальник, забудовник і експлуатаційна організація.

Замовником будівництва бібліотеки був визначений Мінський міськвиконком в особі Управління капітального будівництва.

Генпроектною організацією виступило УП «Мінськпроект». Архітектори проекту – заслужені архітектори Республіки Білорусь В. В. Виноградов і М. К. Крамаренко. Головний інженер проекту – Л. М. Шохіна. УП «Мінськпроект» до проектування будівлі на умовах підряду залучив низку спеціалізованих організацій.

14 жовтня 2002 р. на тендерній основі було визначено генерального підрядника будівництва – ЗАТ «Будтрест № 7», який у подальшому залучив до будівництва бібліотеки понад 200 субпідрядних організацій із усієї республіки.

Експлуатаційна організація – Національна бібліотека Білорусі.

З огляду на масштабність проекту і стислі строки будівництва урядом країни і замовником для оперативного керування і координації дій з проєк-

тування і спорудження будівлі та введення її в експлуатацію були створені колегіальні органи управління у вигляді штабів і комісій різного рівня.

1 листопада 2002 р. відбулася урочиста церемонія початку будівництва бібліотеки. З початку будівельних робіт проектування, будівництво й освоєння будівлі здійснювалися паралельно. Це дало змогу в процесі будівництва оперативно вносити корективи у проєкт відповідно до уточнення мети і завдань бібліотеки, коригувати технологію її роботи.

З огляду на масштабність будівництва урядом країни було прийнято рішення про введення будівлі в експлуатацію пусковими комплексами.

1-й пусковий комплекс будівлі бібліотеки був прийнятий державною комісією у жовтні 2005 р. До його складу ввійшли окрема котельня, зовнішні і частина внутрішніх теплових мереж, частина систем холодного водопостачання і електрозабезпечення будівлі. Уведення в експлуатацію даного комплексу дав змогу забезпечити будівництво водою, теплом і електроенергією, що створило необхідні умови для проведення оздоблювальних, монтажних і пусконаладжувальних робіт усередині будинку.

2-й пусковий комплекс включав основну частину приміщень бібліотеки (фондосховище, читальні зали, службові приміщення) та інженерні системи (кондиціонування, опалення, вентиляція, електропостачання, ліфти, електроосвітлення, системи АСУТП, диспетчеризації, холодного і гарячого водопостачання). Цей комплекс був зданий в експлуатацію у грудні 2005 р. і дав змогу співробітникам бібліотеки приступити до переміщення і розстановки фондів та інших інформаційних і матеріальних ресурсів і підготовки бібліотеки до обслуговування відвідувачів.

До складу 3-го пускового комплексу ввійшли приміщення Президент-центру (офіс Президента, Круглий і Овальний зали, прес-центр), а також конференц-зал і ресторан. З введенням в експлуатацію 3-го пускового комплексу в травні 2006 р. фактично було завершено будівельні роботи в основній частині будівлі бібліотеки і створено умови для її відкриття й обслуговування відвідувачів. 16 червня 2006 р. відбулося урочисте відкриття бібліотеки, вона прийняла своїх перших відвідувачів.

4-й пусковий комплекс включав приміщення Національного архіву Білорусі. Його було введено в експлуатацію у вересні 2006 р., що дало змогу приступити до робіт з переміщення в будівлю фондів архіву.

З введенням в експлуатацію в березні 2007 р. 5-го пускового комплексу завершилися роботи зі

створення в бібліотеці комплексу інформаційно-технологічних систем.

6-й пусковий комплекс включає ретроконверсію карткових каталогів, результатом чого має стати створення повного електронного каталога бібліотеки. Цю роботу передбачається завершити до жовтня 2007 року.

Таким чином, протягом 2002–2007 рр. на підставі прийнятих Президентом і Урядом країни рішень було здійснене проектування, будівництво і введення в експлуатацію унікальної багатофункціональної установи – Національної бібліотеки Білорусі, спрямованої на задоволення інформаційних і соціокультурних потреб громадян.